

Közbizalom 2014

Tíz éve kezdték el hazai közösségfejlesztő szervezetek¹ felmérni, vizsgálni a közbizalom magyarországi állapotának pillanatképét. Mivel az évenkénti kérdéseknél ugyanazokat a kérdéseket tették fel,² az adatokból kiolvasható tendenciák egyúttal alkalmasak egy folyamat alakulásának, változásainak elemzésére is.

Az alapkérdések a bennünket körülvevő legfontosabb társadalmi intézményekhez fűződő viszonyokra: a velük kapcsolatos bizalom, illetve bizalmatlanság mértékére irányultak. Ezt, az összesítésből kiolvasható közvélekedést nevezzük elemzésünkben összefoglalóan közbizalomnak.

2014. szeptember – október hónapokban – tehát többnyire az önkormányzati választások körüli időszakban készült a legutóbbi felvétel. Az időpont jórészt egy állandó országos eseményhez, az Állampolgári Részvétel Hete rendezvénysorozatához kapcsolódik. Az ország nagyon sok pontján önkéntes kérdezőbiztosokkal és ugyanebben az időben online kitöltésű kérdőívvel felvett összesen kb. 1600 válaszoló véleménye szolgál a 2014-es elemzésünk alapjául.

Fontos jelezni, hogy nem reprezentatív mintán történt kutatásról van szó, vizsgálatunk szűrőpróba szerű mintavételre épül, de a trendek követése érdekében az évről-évre válaszolók összetételének kisebb változásait súlyozással hasonlósá vá tettük.

Bizalom és részvétel.

Ez a két fő iránya a tájékozódásunknak, mert ezek a fogalmak kiemelten fontosak a társadalom állapotának megismeréséhez, működésének megértéséhez, a változtatás lehetőségének a feltárásához. Közösségfejlesztőként ezért térünk vissza minden évben a társadalmi tőke hazai szintjének a regisztrálásához: a bennünket körülvevő, az állampolgárokat szolgáló intézményekhez való viszonyunkat, az irányukban megnyilvánuló bizalom mértékét és az ebből eredő közösségi részvétel esélyeit igyekszik kutatásunk feltárni.

Összefoglaló

Vizsgálatunk alapkérdése a megszólított állampolgárokhoz tehát minden évben így szól: Mennyire bízunk meg a...? - és itt nyolcféle intézménytípust sorolunk fel (ld. 1. tábla).

A válaszok összesítése alapján érvényes a korábbi évek megállapítása: *a bizalom általános hiánya, egy tartós, mélyponti stagnálás jellemzi a magyar társadalmat 2014-ben is.*

Ezek súlyos következményére még visszatérünk, de vizsgáljuk meg és értelmezzük részleteiben, finomabban milyen jelenségeket jeleznek az egyes adatsorok.

Az alábbi összesítés alapján kialakuló sorrend csak vázlatosan, erős kontúrjaiban jelzi a valódi állapotokat, mégis fontos üzenet arról, hogy a közbizalom alakulásában – főként az utolsó 5 évnek az összevethető folyamataiban - nincs alapvető változás.

¹ A Közösségfejlesztők Egyesülete, a Civil Kollégium Alapítvány, a SZÖVETSEG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért elnevezésű civil szervezetek és a hozzájuk kapcsolódó netPUBLICA Alapítvány állnak elsősorban a kutatás mögött.

² A kérdések nagyobbik felét az angol Belügyminisztérium korábbi Citizenship Survey társadalmi tőke kutatásának kérdőívéből vettük.

1. tábla

Mennyire bízik meg...?	2005	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	1-4 átlagos értékek (1=egyáltalán nem, 2=nem nagyon, 3=elégge, 4= nagyon)								
a civil- nonprofit szervezetekben?	n.a.	2,8	2,4	2,5	2,4	2,4	2,6	2,6	2,6
a rendőrségben?	2,3	2,5	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5
az egyházakban	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	2,3	2,3	2,3	2,4	2,4
az önkormányzatban?	2,5	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,5	2,5
az igazságszolgáltatásban?	2,4	2,4	2,1	2,2	2,3	2,2	2,2	2,3	2,3
a parlamentben?	2	1,9	1,7	1,6	1,8	1,6	1,5	1,6	1,7
a politikusokban?	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5
a közigazgatási intézményekben?	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	2,4	2,4

A mi „osztályzataink” tehát nem a hagyományos 1-5-ig skálát jelentik; a válaszlehetőségekhez kapcsolódva csak 1-4-ig terjedt, így a választó középponti vonal 2,5-nél húzható. Aki átlépi ezt a Rubicont, már pozitív irányú az összegezett eredménye; 2,5 alatt alapvetően a bizalmatlanságot mérjük, annak az intenzitását.

2014-ben továbbra is első helyen van a civil-nonprofit szervezetek iránti bizalom Magyarországon 2,6 ponttal; belső tartalmában viszont - ld. a részletes táblázatnál - jelentősen erősödött ennek az intézménytípusnak a bizalmi indexe. A közbizalom tekintetében a megkérdezettek körében az elmúlt években is mindig az élbolyban, a leginkább bizalommal jelzett intézmények között volt a hazai rendőrség, ők felmérésünkben ismét feljöttek a második helyre. A táblázatunkból az is látható, hogy az előzőekhez hasonlóan, most is viszonylag magas bizalmi jelzést kaptak a megkérdezettek által az önkormányzatok is (2,5 pont).

A többi szereplő körében nem konstatáltunk érdemi változást az előző évihez képest. Megjegyezzük, az eredmények alapján továbbra is mélyen lesújtó a hazai politikusoknak és a parlamentnek a bizalom indexe. Lassan közhellyé válik ez a tapasztalat: a politikai elit bizalmi mélyrepülése. Aggályosnak tartjuk, hogy a hazai nyilvánosságban a politikai szektor messze felülreprezentált médiaszerepeltetése és a közbeszédben való erőteljes jelenléte miatt a bizalmatlanság élményét egy folyamatosan meghatározó ingerévé tette a magyar polgároknak. Az is felvetődik, hogy a lehetséges bizalmi viszonyulásunk általános mértékét mennyire erodálja, morzsolja szét ez a jelenség; s mennyire válik mindnyájunk mindennapi alapélményévé - referenciájává a társadalomban a közbizalomnak e negatív érzékelése. Saját megjegyzésünk, hogy már szinte természetessé, erénnyé is válik ez a trend, s mára szinte alig van, aki ezt tarthatatlannak, szégyennek és így megváltoztatásra szükségesnek tartaná Magyarországon. De lehet az is, hogy a politikai elittel kapcsolatos általános reménytelenség és letargia jelzése ez.

Visszatérve elemzésünkhöz, adatsoraink alapján a többi intézményhez való bizalmi viszonyunk sem változott alapvetően az elmúlt évben.

Fontos tapasztalat, hogy a tradicionálisabb, tekintélyelvűnek is nevezhető intézményekben - így a rendőrségben, az önkormányzatokban és a közigazgatási intézményekben - az alacsonyabb iskolai végzettségűek bizalma erősebb, mint a többieké. Vannak, akik ezt az alulinformáltsággal magyarázzák, azaz, hogy akinek kevesebb az információja, az elégedettebb. De létezik egy másik, párhuzamos értelmezés is: a kevésbé iskolázott tömegek jobban is szeretik, ha a hatalom „működik”. Viszont a politikusokkal kapcsolatos bizalmatlanság szinte valamennyi iskolázottsági és életkori csoportban egyformán alacsony.

Kutatásunknak a másik fontos iránya a helyi részvételhez - kitüntetetten a lakóhelyi ügyekben való részvételünkhöz a viszonyulásunk. Arra a kérdésre: „Mit gondol, tud-e valamilyen befolyással lenni a lakóhelyét érintő döntésekre?” az inkább pozitív - tehát a befolyás esélyét érzékelő - válaszok aránya 2014-ben némileg emelkedet és valamelyest csökkent az ezekre adott válaszok között az inkább negatív megítélés. A mi kérdésünk eredményei is megerősítik, hogy az internetes eszközök mindennapibbá váló használata hozott mérhető változásokat, így valamelyest megerősítette a politikai aktivitást, a részvételt is.

Részletesebb elemzésünk

Az első kérdés (Mennyire bízunk meg...?) egyes válaszainak mélyebb elemzése során a következőket tapasztaltuk. (Ezúttal az átlag pontértékek helyett az egyes válaszok közötti %-os megoszlást mutatjuk részleteiben.)

2. tábla

Mennyire bízunk meg...? (2014)	nagyon	eléggé	nem nagyon	egyáltalán nem	nem tud válaszolni	Összesen
a rendőrségben	10,6	39,6	37,1	10,8	1,8	100
az igazságszolgáltatásban	5,3	34,0	42,8	15,1	2,7	100
a civil-nonprofit szervezetekben	12,0	40,6	26,6	9,4	11,3	100
a politikusokban	2,1	6,3	28,2	56,2	7,2	100
a parlamentben	4,0	10,5	32,2	45,8	7,4	100
az önkormányzatban	10,9	37,7	34,2	11,5	5,7	100
az egyházakban	11,6	30,4	26,4	19,6	12,1	100
a közigazgatási intézményekben	4,5	39,4	38,6	12,2	5,3	100

A 2. összesítő táblázat kapcsán, elsősorban arra hívjuk fel a figyelmet, hogy értékelésünkben összevontan kezeljük az *inkább megbízom* típusú két pozitív válasz („nagyon” illetve „eléggé megbízom”) és a két negatív válasz („nem nagyon” – „egyáltalán nem bízom meg”) összeadott értékét, ez utóbbiak az *inkább nem bízom meg* üzenetét jelzik.

I. ábra

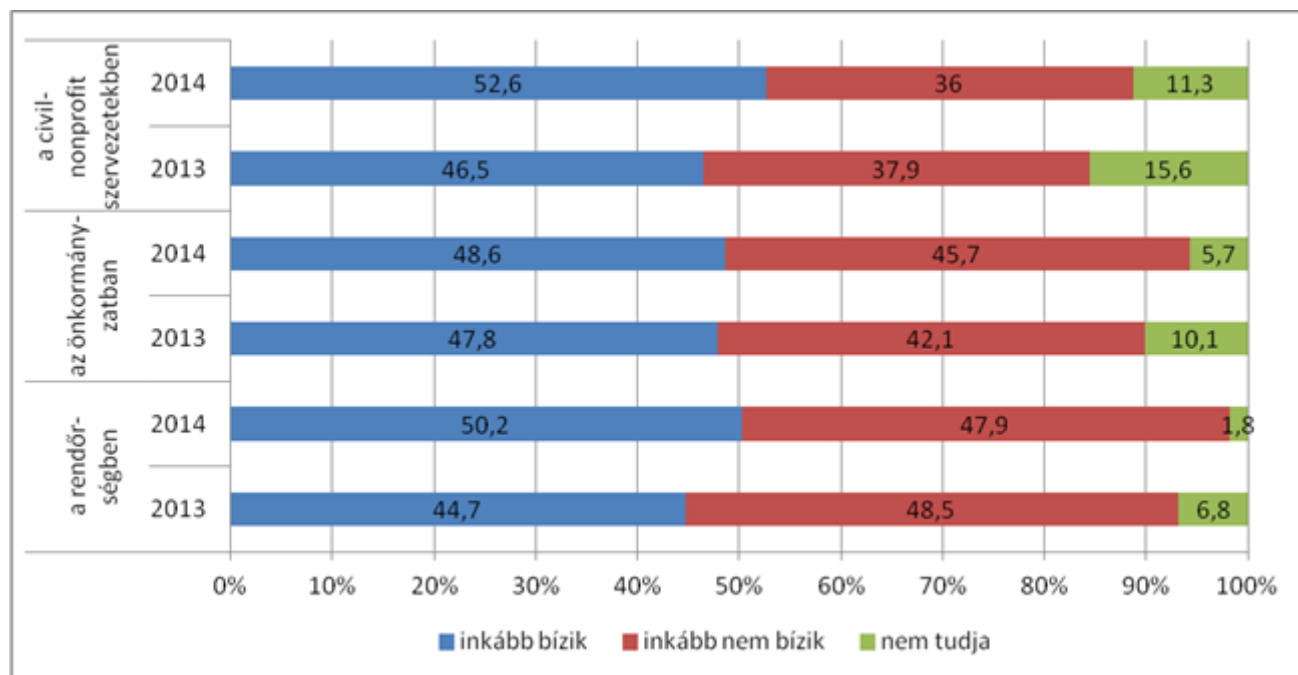
Ezen a területen tapasztalhatunk egyedül igazán markánsabb változást az előző évekéhez viszonyítottnan. Kétféle karakteres eredményre hívjuk fel a figyelmet. Nyilvánvalóan látszik, hogy nem csak sokkal erőteljesebbé vált a bizalmat jelző pozitív válaszok aránya (az utóbbi évben 46,5-ről 52,6%-ra növekedett) a bizalom hiányát jelzőkhöz képest (37, 9-ről 36%-ra csökkent); de az egész mintában is átlépte az 50%-os küszöböt ez a pozitív bizalmi index.

Ha a finomabb jelenségeket nézzük, a 25 év felettiek szinte minden életkori csoportban erősödő bizalmat jelölnek a civilek irányában; a képzettségi csoportosítást vizsgálva csak a szakmunkás végzettségűek bizalma alacsonyabb az átlagnál. Ám ők minden intézménytípusnál alacsonyabb bizalmat jelöltek. *A 25 év alattiak viszonylagosan alacsonyabb értékelése arra is felhívja a figyelmet, hogy ebben a korosztályban még igen hiányosak a civil szférával kapcsolatos élmények. Az érintett korosztályhoz kötődő intézményrendszereknek - főként talán az oktatási rendszerhez tartozóknak, de az egyházaknak és másoknak is - kellene ezeknek a megteremtésében: a fiatalok megszólításában, bevonásában, tájékoztatásában jóval nagyobb szerepet vállalniuk.*

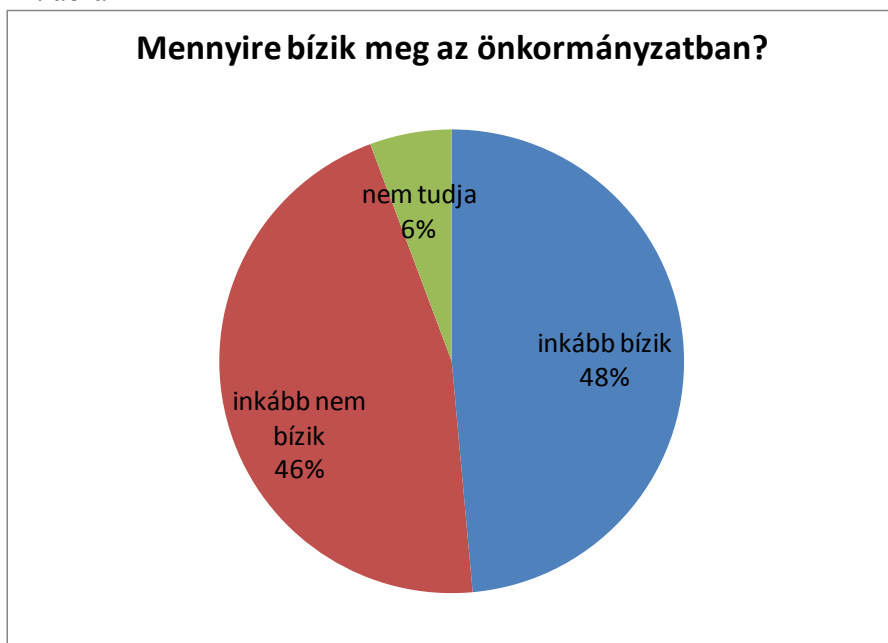
Az önkormányzatokkal kapcsolatosan jelezzük, hogy a civilek és a rendőrség mellett ez a vizsgálatunkban szereplő harmadik intézménytípus, amelynél az inkább bizalmat jelölők aránya erre az évre meghaladta a kevéssé bízók arányát.

II. ábra Mennyire bízik meg...?

(Összevont válaszokkal az utóbbi két év összehasonlítása)

III. ábra

A fenti megítélésnek az értelmezéséhez ajánljuk azokat a másik fő kérdésünkkel kapcsolatos tapasztalatokkal összevetni, amelyben a helyi cselekvés, befolyás esélyét ítélik meg a megkérdezettek.

A politikusok és a parlament iránti bizalom nagyjából egyenletesen oszlik meg (annak alacsony szintje tekintetében) az életkor és az iskolai végzettség vizsgálata alapján, kivétel a 45 év feletti népesség, ahol ugyan valamivel magasabb ez az index, de még mindig a negatív tartományban van (1,6 ill. 1,9 átlagpontokkal).

Felhívjuk a figyelmet, hogy az egyházak megítélésében a korábbi évihez hasonlóan a kétféle szélső értékű értékitélet együttesen viszonylag magas. Azaz a „nagyon megbízom” választ jelölőknél csak a civil szervezetek előzik meg őket, és ehhez képest „az egyáltalán nem bízom meg benne” válaszcsoport is viszonylag magas értékű. (Ebben őket csak a minden tekintetben negatív intézményi formák: a politikusok és a parlament megítélése múlja alul.)

Mit gondol, tud valamilyen befolyással lenni a lakóhelyét érintő döntésekre?

3. tábla

	2005	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	%								
határozottan	6,7	8,1	8,0	7,4	9,5	7,6	8,6	7,9	8,5
valamennyire	29,1	30,6	30,2	28,5	30,0	25,3	27,4	27,5	27,8
nem nagyon	36,6	36,3	32,6	34,3	35,1	39,5	37,1	35,7	32,2
egyáltalán nem	23,8	21,3	22,9	23,6	19,6	21,0	19,6	16,8	19,3
nem tudja	3,8	3,6	6,2	6,2	5,9	6,6	7,3	12,1	12,3
összesen	100	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100

A korábbi gyakorlatunk szerint, itt is összevonjuk az egymáshoz közeli, s egy irányba mutató válaszokat; így képződnek az *inkább úgy gondolja, hogy befolyással tud lenni* és az *inkább úgy gondolja, nem tud befolyással lenni* a lakóhelyi döntéseire - kategóriák, s ezeket érdemes összevetnünk, elemeznünk.

Ha ezek alapján vizsgáljuk a válaszokat, akkor ugyan az látszik, hogy azok aránya, akik hisznek a változással kapcsolatos esélyekben kisebb (36,3 %), s az 50%-ot meghaladja

azoknak az aránya, akik úgy vélik, nem tudnak a változásra hatással lenni. Mégis, fontos tovább értékelni az elmúlt évekkel összehasonlítást kínáló adatsort. Ekkor határozottan látható, hogy az utóbbi 4 év tendenciáin belül 2014-ben erős javulás tapasztalható azoknak a számában, akik inkább úgy érzik, hogy hatásuk lehet a lakóhelyüket érintő döntésekben. Ezt fontos pozitív jelenséggént értelmezzük. Ez a vélekedés javuló esélyeket is kínálhat a bevezetőben jelzett közösségi részvétel számára.

Ugyanakkor, a 2014 őszén, Magyarországon *választási szezon* volt. Ez befolyásolhatta a választásokat - kialakulhatott az ebben az évben három alkalommal történő választások hatására az emberekben a reménykedés, hogy van befolyásuk a helyi ügyekre. Adataink szerint legjobban a 26-35 évesek (44%), valamint a felsőfokú szakképzésben részt vettek ill. főiskolát/egyetemet végeztek (43-44%) bíznak abban, hogy befolyással tudnak lenni a lakóhelyüket érintő döntésekben.

Azt is megkérdeztük, ***Tett-e ilyen lépéseket az utóbbi 12 hónapban?***

4. tábla

Tett-e ilyen lépéseket az elmúlt 12 hónapban?	2010	2011	2012	2013	2014
1. Felkeresett egy helyi önkormányzati képviselőt	18,1	19,1	17,6	20,0	18,0
2. Felkeresett egy országgyűlési képviselőt	6,5	8,2	7,2	6,3	7,1
3. Rendszeresen figyelemmel kíséri a helyi önkormányzat valamelyik tájékoztató csatornáját	45,2	45,9	51,6	49,4	45,5
4. Részt vett nyilvános gyűlésen vagy találkozón	21,2	22,8	28,5	26,1	27,3
5. Részt vett valamilyen tüntetésen vagy tiltakozó megmozduláson	8,8	10,7	12,8	12,2	11,5
6. Petíciót írt alá	15	19,8	24,6	23,0	24,1
7. Részt vett egy vagy több internetes akcióban	32,9	36,7	38,9	25,1	28,8
8. E-mailt írt hivatalnak/képviselőnek	5,2	6,8	6,8	7,7	11,1
9. Internetes petíciót írt alá	7,6	9,3	14,4	13,9	17,4
10. Megosztott akcióra felhívó cikkeket, videót, anyagot	17,3	21,2	29,6	25,4	29,6
11. Közérdekű adatot igényelt az interneten keresztül	12,6	13,1	15,9	15,0	15,6

A nyilvános gyűléseken való részvétel és a petíciók aláírása vált gyakoribbá 2014-ben, de az internetes akciókban felsorolt aktivitások mindegyikében is mérhető emelkedést tapasztalunk. Az életkorral összefüggésben vizsgálva az a tapasztalatunk, hogy a fiatalok gyakrabban megosztanak cikket, felhívásokat interneten. Az idősebbek gyakrabban írnak alá petíciót, és vesznek részt tüntetéseken, megmozdulásokon.

Ahogy már az összefoglalóban jeleztük, erősen érzékelhető az internetes eszközök pozitív hatása a közösségi részvételre, s talán – ahogy részben él is ezzel a lehetőséggel - a civil kezdeményezéseknek érdemes ezeket a formákat még erőteljesebben használnia a különféle akcióiban.

Végül arról érdeklődtünk a felmérésben, hogy a megkérdezett esetében *milyen feltétele lenne a nagyobb közösségi aktivitásának.* (Itt több választ is lehetett jelölni.)

Mi segíthetné elő, hogy részt vegyen közösségi kezdeményezésben, tevékenységben?

5. tábla

	2010	2011	2012	2013	2014
	%	%	%	%	%
Ha barát, vagy családtag is részt venne velem	30,9	41,4	40,1	40,8	44,1
Ha több információt kapnék a lehetőségekről	32,8	39,8	39,3	39,2	41,8
Ha tudnám, hogy javára válik a pályámnak	31,0	39,0	40,3	36,0	40,8
Ha valaki megkérne, hogy vegyek részt	32,1	35,1	36,6	40,3	39,9
Ha valaki, akinek már van tapasztalata, segítene	21,5	26,7	27,3	28,8	30,8
Ha itthonról is megtehetném	15,9	24,3	23,5	24,1	28,1
Más	13,3	4,1	5,6	6,1	8,1

Úgy látjuk, a kor előrehaladtával egyre kevésbé motiválók ezek a tényezők a részvételre. Míg a 18 év alattiak 40-65%-a mozdulna meg ezek hatására, az 55 év felettieknek csak 10-25%-a. Az időseket valami más mozdítaná, de ma még nem tudjuk mi az.

Következtetéseink

Nem tudunk megnyugtató képet vázolni a 2014-es Közbizalom felmérésünkben sem. Fontosnak tartjuk, hogy bár még messze nem beszélhetünk szervezett és erős civil társadalomról Magyarországon; megítélésében erősödőben van a civil nonprofit szervezetekkel kapcsolatos bizalmi index. Talán – tudattalanul, vagy nagyon is tudatosan - ezért is váltak erősen gyakoribbá 2014 tavaszától a politikusok és a hatalmi szereplők vegzatórái, támadásai a magyar civilek irányába. Ezzel azoknak a legitimitását, jó hírét, az irántuk való bizalmat igyekeznek - elég széles médiafelületeken is - letörni, akik a közbizalom tekintetében velük ellentétben, éppen felfelé tartanak a társadalom megítélésében. Mindezekkel azonban úgy látjuk, mégsem sikerült a politikai-hatalmi elitet képviselőknek magukkal rántaniuk a bizalmatlanság irányába a civilekről való közvélekedést. Sőt, vannak vélekedések, amelyek szerint ez a támadássorozat erősen kontra-produktív volt, mert ezekkel a lejáratási lépésekkel többnyire éppen, hogy hitelesítik a nem-kormányzati szektor szereplőit. De úgy értékeljük, megindult a civilek ártértelezése azzal is, hogy a közpolitikában makroszinten aktivizálódtak, gyakoribbá váltak az egymással összehangolt fellépéseik. Sokak szerint a kétpólusú pártpolitikai rendszerhez képest, új dimenziókat, más társadalomszemléletet, s talán új szereplői kört és új megoldásokat is felvetnek a gyakorivá váló, részvételre felhívó közpolitikai fellépések és demonstrációk.

Budapest, 2015. február

Összeállította: Péterfi Ferenc
közösségfejlesztő

Külön köszönet a feltárásban közreműködő közösségfejlesztői műhely résztvevőinek és Hunyadi Zsuzsának önzetlen és szakszerű közreműködéséért és tanácsaiért!

Állampolgári Részvétel Hete: <http://reszvetelhete.net>
Civil Kollégium Alapítvány: <http://civilkollegium.hu>
Közösségfejlesztők Egyesülete: <http://kka.hu>